

Mer om mikroøkonomi

Bl.a. kap. 12 Mankiw og Taylor (ikke pensum)

Arne Rogde Gramstad

Universitetet i Oslo

a.r.gramstad@econ.uio.no

10. november, 2014

Neste semester

- Ta mikro til et "høyere nivå": ECON2200 - Matematikk 1/Mikro 1 (20 sp)
 - ▶ Bygger på ECON1210
 - ▶ Noe helt nytt stoff, noe kjent – men med nye metoder
 - ▶ Mye mer matematikk, hovedsakelig løse maksimerings- og mimimeringsproblemer ved hjelp av kalkulus.
 - ★ Derivasjon: Funksjoner som viser endring i funksjonsverdi ved små endringer i avhengige variabler.
 - ★ Marginalkostnad, marginalinntekt, marginal betalingsvillighet
 - ★ Eks: Marginalkostnad = den deriverte kostnadsfunksjonen: Hvor mye endres kostnadsfunksjonen når jeg øker produksjonen bittelitt?

"All models are wrong, but some are useful"

- Tenk kritisk!
- Alle modeller er basert på forenklende antakelser
- Selv om alle modellene vi har sett på er "feil", gir de likevel konklusjoner som kan anvendes på faktiske markeder.
 - ▶ Gir (omtrentlige) konklusjoner om hvordan markedet fungerer (markedsmekanismer)
 - ▶ Gir konklusjoner om velferd (om markedet fungerer optimalt)
- Viktig å alltid ha i bakhodet hvilke antakelser konklusjonene bygger på.
 - ▶ Finnes det faktorer utenfor modellen som ville gitt en annen konklusjon?

Asymmetrisk informasjon

- Letter på antakelsen om full informasjon.
- Noen parter i markedet vet mer enn andre.
- Skiller mellom forskjellige typer asymmetrisk informasjon
 - ▶ Adverse selection – Asymmetrisk informasjon om hva noe(n) er
 - ★ Skjult informasjon: Effektiv/ineffektiv, høy kvalitet/lav kvalitet
 - ▶ Moral hazard – Asymmetrisk informasjon om hva noen gjør
 - ★ Skulte handlinger: Jobber hardt/later seg, tar høy risiko/lav risiko

Adverse selection

- Direkte oversatt. Ugunstig seleksjon/utvalg
- Eksempel: En selger vet mer om kvaliteten til et produkt enn kjøperen (bruktbil)
- Kjøper vet mer om egen risiko enn selger (forsikring)

”Market for lemons”

- George Akerlof – ”Market for lemons” (1970))
- Lemon: Engelsk uttrykk for en dårlig bil (ikke en sitron).
- Observasjon: ”Alle” bruktbiler er av dårlig kvalitet. Hvorfor?
 - ▶ Dvs.: Kvaliteten av utvalget av bruktbiler til salgs er ikke representativt

”Market for lemons”

- *Modell:* I et marked finns bruktbiler av høy kvalitet og lav kvalitet.
- Kjøper kan ikke verifisere kvaliteten av bilen før den har blitt kjørt en stund.
- Selger vet om bilen er av høy kvalitet eller lav kvalitet.
- Betalingsvillighet høy for gode biler, lav for dårlige biler
 - ▶ F.eks. betalingsvillighet 24 000 for gode biler, 12 000 for dårlige biler.
- Selgere villige til å selge gode biler for høy pris, dårlige biler for lav pris.
 - ▶ F.eks. reservasjonspris 20 000 for gode biler, 10 000 for dårlige biler

”Market for lemons”

- Selgere av dårlige biler vil tjene på å lyve om kvaliteten for å få en høyere pris.
- Kjøpere vet at noen biler er bra og at noen biler er dårlige, men vet ikke hvilke – antar at halvparten av bilene er dårlige, halvparten gode.
- Vil derfor ha lavere betalingsvillighet siden de vet at sannsynligheten for å kjøpe en dårlig bil er 50%.
 - ▶ Forventet verdi til kjøper hvis alle biler er til salgs:
$$\frac{1}{2}12000 + \frac{1}{2}24000 = 18000$$
- Siden selgere av gode biler har en høyere reservasjonspris, vil de velge å ikke selge i det hele tatt.
 - ▶ Maksimal betalingsvillighet: 18 000, reservasjonspris for selgere av gode biler: 20 000.
- Resultat: Bruktbilmarkedet vil bare bestå av dårlige biler (”a market for lemons”)
- ⇒ Asymmetrisk informasjon fører til markedssvikt

Privat helseforsikring

- Lignende mekanismer som i bruktbilmarkedet kan føre til at bare de med høy risiko for sykdom får helseforsikring
- De med god helse vil ikke være villig til å betale en så høy premie.
- ⇒ Markedssvikt
- Eksempel på regulering: Obamacare – Tvinge alle til å forsikre seg → Den gjennomsnittlige forsikrede personen vil ha bedre helse → Forsikringsselskapene kan ta lavere forsikringspremier.

Moral hazard

- Norsk: Moralsk risiko
- Markedssvikt som kan oppstå ved handlinger til noen aktører kan holdes helt eller delvis skjult for andre.
- Medfører vanligvis at aktører kan overføre en del av risikoen på ens handling på andre aktører.
- Personer ("agenter" på økonomispråket) handler annerledes enn hva de ville gjort om hele risikoen ble båret av en selv.
- Relevans for:
 - ▶ Finansmarkeder – nedside-risiko ved investeringer overføres til andre (aksjonærer, kunder, staten(?))
 - ▶ Forsikring – Forsikrede personer opptre mer uforsiktig enn uforsikrede personer.

Moral hazard: Eksempel

- Porteføljeforvalter får bonus for høy avkastning på investeringer, men liten straff når han taper penger.
 - ▶ Nedsiderisiko båret av kunder og/eller aksjonærer i bedriften.
 - ▶ Kan gi incentiver til å ta større risiko enn det man ville gjort med egne penger.
 - ★ Eksempel: Ved å investere 1 million i en aksje kan jeg sitte igjen med enten 2 millioner kr med 50% sannsynlighet, eller 0 kr med 50% sannsynlighet om et år.
 - ★ JEG vil aldri ta en så stor risiko.
 - ★ Men hvis jeg overlater investeringen til en forvalter som bryr seg om egen gevinst, vil vedkommende kanskje ønske å ta en mye større risiko med MINE penger.
- Eller: Sjef for en bedrift får bonus hvis for et godt årsresultat.
 - ▶ Intensjon: Sjefen gjør en ekstra innsats, øker profitten til bedriften.
 - ▶ Moral hazard: Kan velge gjennomføre investeringer med stor risiko, bedrive "kreativ" regnskapsføring m.m.

Finanskrise i USA

- Denne type markedssvikt antakelig veldig relevant for finanskrisen 2007/2008
- Oppstod da til viste seg at en stor andel av noen veldig kompliserte boliglånsobligasjoner (CDO) var verdiløse.
 - ▶ (CDO – "Collateralized Debt Obligation")
 - ▶ Et finansielt instrument bygget av mange (potensielt risikable) boliglån.
 - ★ Risiko = sannsynlighet for tilbakebetaling
- Investeringstips: Jo mer fancy et investeringsprodukt er, jo større grunn til å holde seg langt unna.

Finanskrise og moral hazard

- Moral hazard for tradisjonelle banker:
 - ▶ Kunne selge boliglån videre til investeringsbanker. Trengte derfor ikke å bry seg om betalingsdyktighet til låntakere.
- Moral hazard for investeringsbanker:
 - ▶ Gjorde om ilikvide boliglån til likvide CDO-er. Kunne selge videre til investorer.
 - ★ Ansatte får bonus basert på avkastning på salg.
 - ★ Har ikke incentiver til å undersøke den reelle verdien av verdipapirene, så lenge de vet at de kan selge videre til en god pris.
 - ▶ Aksjonærer ser bare at aksjekursen stiger, ikke at bankene tar stor risiko.
 - ▶ Egenkapitals andel i investeringer lav.
- Medvirkende årsaker til risikable investeringer:
 - ▶ Deler av boliglånene forsikret av staten ("Freddie Mac" og "Fannie Mae")
 - ▶ Forventning om at staten ikke ville tillatte at bankene gikk konkurs
 - ▶ I begge tilfeller er deler av risikoen ved bankenes investeringer overført til skattebetalerne.

Finanskrise

- Hvordan var dette mulig?
 1. Mange (bankene inkludert) forstod antakelig ikke risikoen ved dette finansielle produktet. Var ikke klar over den dårlige kvaliteten av de underliggende boliglånene.
 2. Forventning om at boligprisene ikke kunne falle (rasjonelt?)
 3. God hjelp av ratingbyråene – **antakelser i modeller** gav feilaktige konklusjoner om risiko.
 4. Kunne forsikre seg mot at spekulative verdipapirer skulle falle i verdi, til en pris som ikke reflekterte den sanne risikoen.
- Opphevelsen av "Glass-Steagall Act" i 1999.
 - ▶ Innført under "The Great Depression" i 1933.
 - ★ Innebar et skille mellom kommersielle banker (innskudd og utlån) og investeringsbanker (megling, fond, eksotiske verdipapirer)
- Mikroøkonomi og makroøkonomi hører sammen! Mikroøkonomi hjelper oss å forstå hvordan markedsdeltakere handler – med makroøkonomiske konsekvenser (største globale nedgangskonjunktur siden 1930-tallet)

Adferdsøkonomi

- Engelsk: "Behavioral economics".
- Gren av økonomifaget som letter på antakelsen om den rasjonelle konsumenter som kun bryr seg om konsum, og bedrifter som kun bryr seg om profitt.
- Observasjoner:
 - ▶ Folk handler ikke alltid rasjonelt
 - ▶ Folk bryr seg om andre ting enn penger/konsum

Adferdsøkonomi

- Mange mennesker gjør systematiske feilvurderinger.
 - ▶ Mange skjønner ikke sannsynligheter – gjør feil valg under usikkerhet
 - ▶ Følger ikke fremtidsplaner – faller for fristelser på kort sikt, som er dumme på lang sikt.
 - ★ Luksusfellen
 - ▶ Man har vanskelig for å endre egne oppfatninger om virkeligheten.
 - ★ Personlig overbevisning veier tungt.
 - ★ Vi er ikke alltid så flinke til å utnytte ny/oppdatert informasjon.
- Maksimerer konsumenter nytte?
- Maksimerer bedrifter profitt?

Adferdsøkonomi

- Mange økonomiske modeller tar ikke for seg ikke-monetære gevinster og kostnader folk bryr seg om:
 - ▶ Rettferdighet
 - ▶ Relativ rikdom: Jeg liker å være rikere enn naboen.
- Andre ting:
 - ▶ Betalingsvillighet: Avhenger ofte av en referanseverdi.
 - ★ Betalingsvillighet for en vare avhenger av hvor mye man mener at noe bør koste.
 - ★ Hvor mye bør det koste? Avhenger av priser man har observert tidligere.
 - ★ Høyere betalingsvillighet for samme vare på Narvesen enn Rema 1000?

Politisk økonomi

- Politikere er også mennesker med preferanser for egen velvære.
- Median voter theorem:
- Hvis politiske partier ønsker å vinne, tilpasser de seg preferansene til "the median voter".
 - ▶ F. eks. rangerer alle innbyggere etter inntekt, og de fattigste stemmer rødt, de rikeste stemmer blått.
 - ▶ Partiene tilpasser seg slik at personen som er rikere enn 50% av (stemmeberettig) befolkningen og fattigere enn 50% av befolkningen stemmer blått/rødt.

Politisk økonomi

- I land med stor ulikhet er "median voter" fattig → Partiene tilpasser politikken til de fattiges preferanser.
 - ▶ Stor ulikhet: Begge partier mer "venstrevridd"
 - ▶ Lav ulikhet: Begge partier mer "høyrevridd"
 - ★ Forutsatt at rød politikk er best for de fattige og blå politikk er best for de rike.
- Andre faktorer å rangere over for å finne "median voter": Verdier, religiøsitet, alder.
- "Median voter" kan være veldig forskjellig fra "average voter"!
 - ▶ Større valgdeltakelse blant eldre enn yngre: Hvis partier vil vinne, politikk ha en disproporsjonal vekt på

Politisk økonomi for å forklare fattigdom?

- Fellesnevner for en del av verdens fattige land: Korruperte politikere, usikre eiendomsrettigheter, dårlig fungerende rettssystem.
 - ▶ Dårlig miljø for å investere. Manglende institusjoner kan føre til ikke-fungerende markeder.
 - ▶ Lav økonomisk vekst
- Hypotese fra politisk økonomi: Politikere/eliter foretrekker status quo framfor reformer som kan gi økonomisk vekst.
 - ▶ På samme måte som monopoler vil ønske å beholde monopolmakt.

Politisk økonomi for å forklare fattigdom?

- Fungerende institusjoner og økonomisk vekst potensiell trussel mot de med politisk makt.
 - ▶ Tapte inntekter fra korrupsjon, selge monopolrettigheter, inntekter fra naturressurser.
- Reformers vil føre til økt produksjon og velferd totalt, men vil koste den rike eliten.
- Reformers som vil tjene det store flertallet kan koste en liten elite makt – og ikke minst muligheten til å utnytte maktposisjon til egen vinning.
 - ▶ Ressurs-forbannelsen – Større fallhøyde for de med makt i land med store naturressurser.